

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Duurzaam Gebouwd Op Locatie

Gemeentelijk Duurzaamheidsbeleid

Mede mogelijk gemaakt door:

Duurzaam Gebouwd

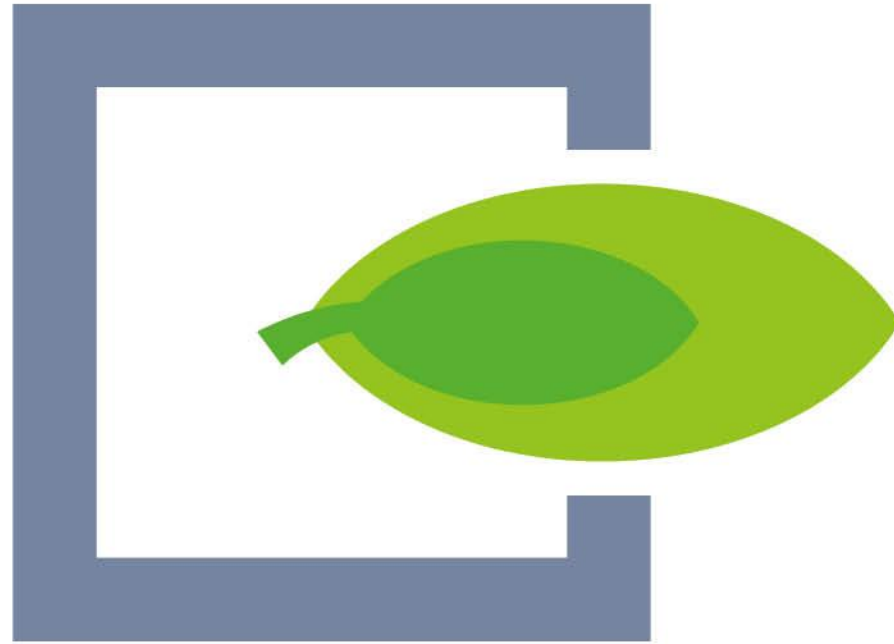
Het integrale platform

Welkom

Moderator Wietse Walinga

Duurzaam Gebouwd

"Kennis is het enige dat je kunt vermenigvuldigen door het te delen"

Experts

Willem Adriaanssen

Arne Balvers

Guus Berkhout

Harold Brocken

Chris Bruijnes

Louis Cleef

Maarten Dansen

Andy van den Dobbelssteen

Annemarie van Doorn

Martin Dubbeling

Maarten Epema

Peter Fraanje

Michiel Haas

Anke van Hal

Marlon Huysmans

Fred Kloet

Hans Korbee

Henry Kruijer

Bas Ambachtsheer

Paul van Bergen

Claudia Bouwens

Daan Bruggink

Eloi Burdorf

Ellis ten Dam

Paul Dielissen

Frank Donkers

Henk Willem van Dorp

Onno Dwars

Kor Foekens

Jan Willem van de Groep

Frans de Haas

Albert Hulshoff

Hans de Jonge

Robert Koolen

Jón Kristinsson

Laurens de Lange

Gerard Lokhorst

Babette van Loon

Hans Mascini

Theo Ockhuijsen

Gert-Joost Peek

Pim Peters

Anne-Marie Rakhorst

Marjet Rutten

Titia Sierstema

Jeroen Troost

Harm Valk

Richard Verbree

Evert Visser

Peter Wagener

Mariëlle Wieman

Rien Wisse

Coert Zachariasse

Chris Zijdeveld

Rinie van der Looij

John Mak

Theo van der Meijden

Berdien van Overeem

Paul van Pelt

Ron Peters

Paul de Ruiter

Kees de Schipper

Kim Tjoa

Stefan van Uffelen

Peter van Veen

Flip Verwaaijen

Helen Visser

Jaap Wiedenhoff

Hans Willemsen

Frans Wolfenbuttel

Albert Zegelaar

Contentpartners

activehousenl

Duurzaam Gebouwd
Contentpartner

Partners

Duurzaam Gebouwd
Partner

duurzaamgebouwd.nl

FLOORW2
world's reset button

home

adverteren

contact

vacatures

bookstore

over duurzaam gebouwd

- Contentpartners
- Partners
- Expertpanel
- Leden
- Lid worden
- Duurzaam Gebouwd Congres
- Building Holland
- Building Holland Talks
- Cursussen
- Duurzaam Gebouwd Op Locatie
- Duurzaam Gebouwd Woningen
- Duurzaam Gebouwd Scholen
- Duurzaam Gebouwd Zorgvastgoed
- Duurzame 50 Vastgoed NL
- Floor2 Marktplaats
- De Gouden Kikker
- Supply Chain Award
- Duurzaam Gebouwd Connect

zoeken

trefwoord

bouwen aan een betere toekomst

Een aanzienlijk deel van het wereldwijde energieverbruik en de daarbij behorende CO2 uitstoot wordt veroorzaakt door de gebouwde omgeving. Gelukkig komen er elke maand weer nieuwe innovatieve ideeën, producten en technieken op de markt die zorgen voor een "verduurzaming" van de gebouwde omgeving. Inzicht in al deze ontwikkelingen is noodzakelijk om met elkaar tot de beste gebouwen te komen!

duurzaam weblog

Voormalige bank gaat voor BREEAM Excellent

dinsdag 10 maart 2015 @ 08:00 uur

In het Tilburgse Veemarktkwartier is het nieuwe FAXX-gebouw gerealiseerd, dat ontwikkeld is volgens de richtlijnen van BREEAM Excellent. [lees verder](#)

magazines online

cursusaanbod

26 maart 2015
Cursus: Naar energieneutrale woningbouw

2 april 2015
Cursus: Duurzame Daken

16 april 2015
Workshop: ESC's en

+65.000 bezoekers per maand

Piet-Jan Heijboer:
'Ik zie
duurzaamheid als
inspiratiebron voor
vernieuwing'

28 | december 2014

ESCo's

Met o.a. een rondetafelgesprek: 'Meer-
voudige waardecreatie is een musthave'
en het project 'Aangenaam verpozen in
De Hallen'.

Conceptueel bouwen

Met o.a. een marktbeschouwing van
Jan Willem van de Groep en het project
'Prêt-à-Loger – home with a skin'.

**Architectenbureau LIAG richt
zich op geluk van mensen**

**(Ver)nieuw(d) gemeentehuis
van F naar A**

**Building Holland 2015: 'Reset
bouwsector maakt omschakeling
denken noodzakelijk'**

Adriaan Dönszelmann:
"Duurzaam met je collectie
én je gebouw omgaan"

BREEAM-NL

- Gebiedsontwikkeling
- In-Use
- Nieuwbouw en Renovatie
- Sloop en Demontage

**Vijf vragen aan Jan Roersen,
BREEAM-assessor**

**Voormalig vliegveld
Valkenburg**

**Duurzaam begint bij economisch
duurzaam**

+13.000 abonnees

+60 bijeenkomsten per jaar

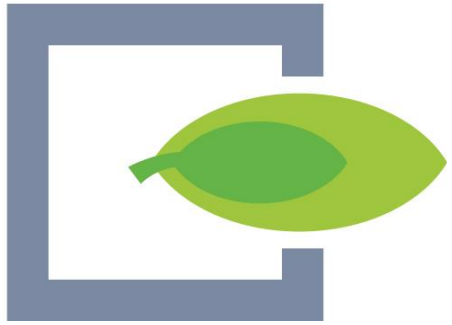
800 bezoekers Duurzaam Gebouwd Congres

+ 5.000 bezoekers in 2014

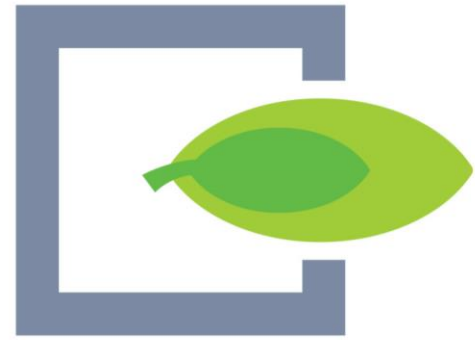

Duurzaam Gebouwd Connect

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

*uw deelname vandaag is uw
kennismaking.... ?*

*De volgende stap bespreken we
graag samen!*

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Duurzaam Gebouwd Op Locatie

Gemeentelijk Duurzaamheidsbeleid

Mede mogelijk gemaakt door:

Programma

- 9.35 Welkomstwoord
Jaap Dijkgraaf
- 9.40 Energiebesparing gemeentelijk vastgoed: borging in beleid
Hans van der Heide
- 9.55 Prestatieborging energiezuinig gebouw
Jaap Neeleman & Ton Hertog
- 10.20 Duurzame renovatie in de praktijk
Kees Schouten
- 10.45 Netwerkgelegenheid met koffie & thee
- 11.30 Einde bijeenkomst

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Welkomstwoord

Jaap Dijkgraaf, algemeen directeur DWA

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Verduurzaming gemeentelijk
vastgoed: borging in beleid

*Hans van der Heide, consultant strategie en
energiebeleid bij DWA.*

} Steeds een stap vooruit lopen

DW**a**

Verduurzaming gemeentelijk vastgoed

Van beleid naar succes!

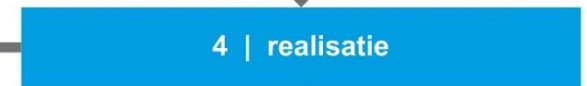
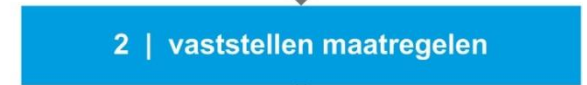
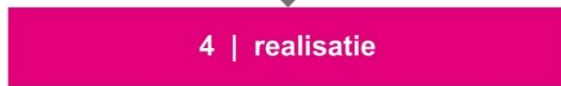
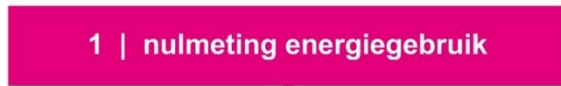

Hans van der Heide

DW**a**

Aanpak

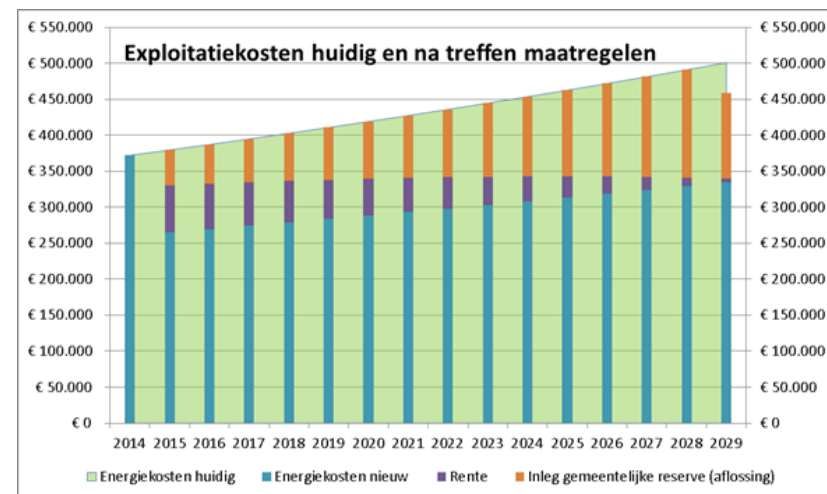
Theoretisch model

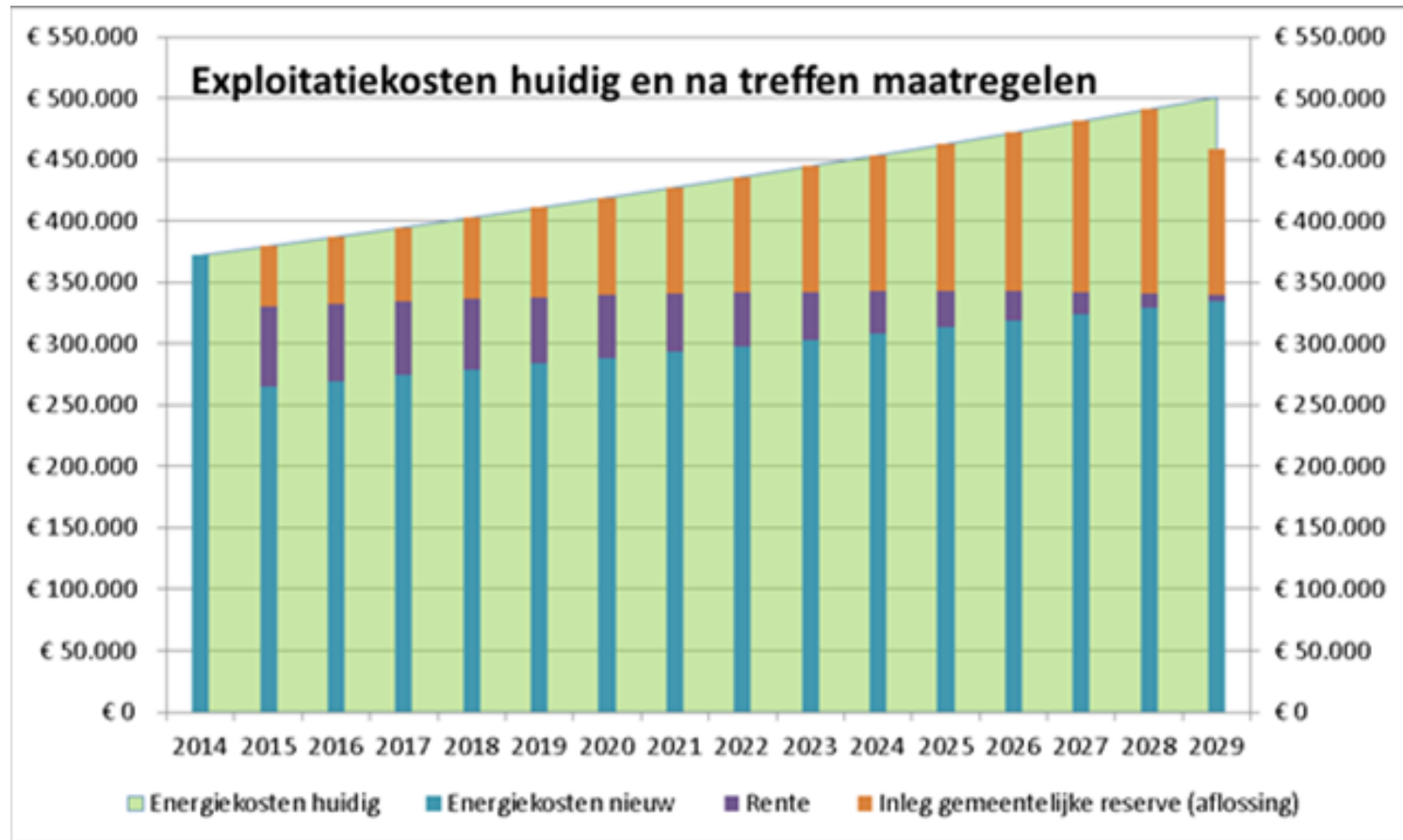
De praktijk

Voorbeeld 1: verduurzaming vastgoed gemeente Wageningen

- Verduurzaming 20 gebouwen
 - Investeringsomvang € 3.000.0000
 - Meerjarenonderhoudsbudget € 1.200.0000
 - Financieringsbehoefte: € 1.800.0000
 - Energiebesparing 25% - 30%
-
- Inzicht nodig in mogelijkheden, investeringen, besparingen
-> business case

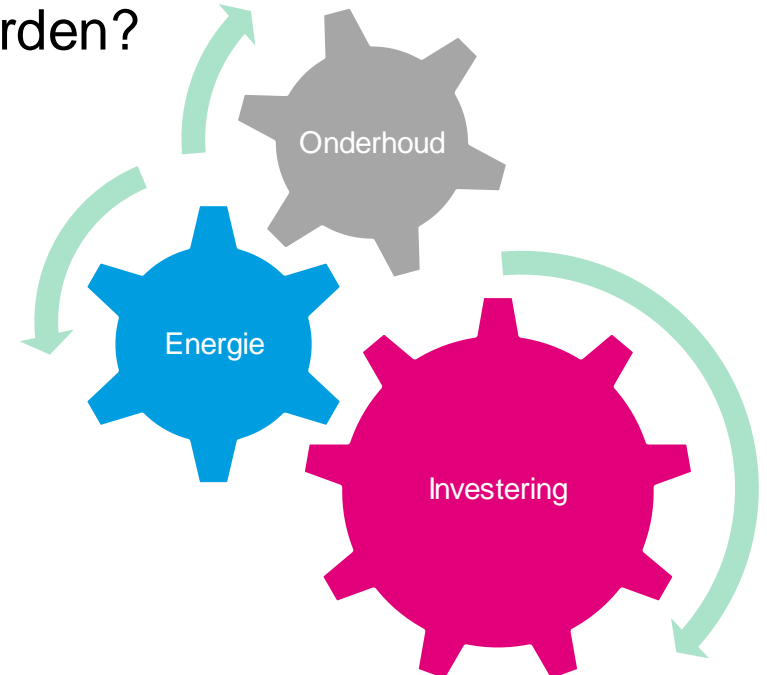
Business case verduurzaming **D**Wa

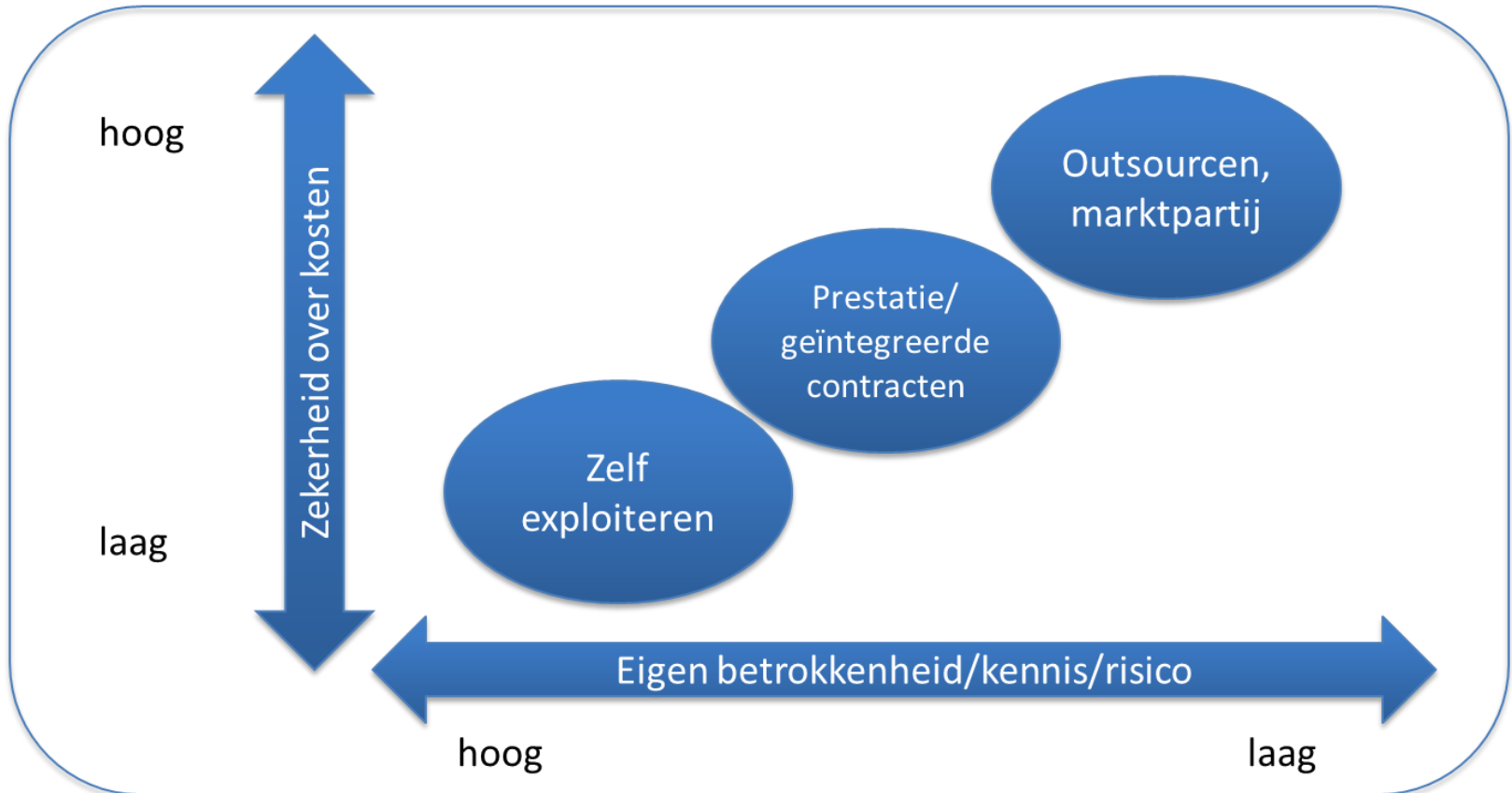

- Rendabele business case, en dan?

Hoe verder?

- Hoe financieren we de investering?
 - Eigen vermogen
 - Externe financiering
- **Hoe krijgen we zekerheid over de besparingen?**
- Hoe kunnen we hierin ontzorgd worden?

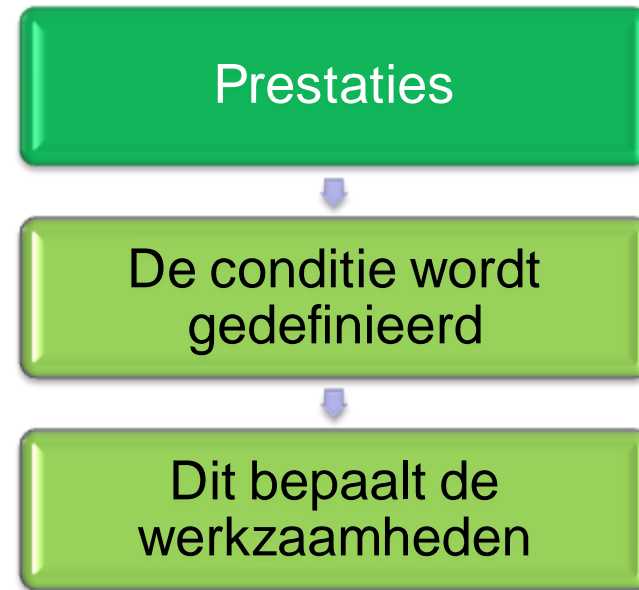
Prestatiecontract: sturen op prestaties

Huidige situatie

Tijdelijke contracten

Prestatiecontract

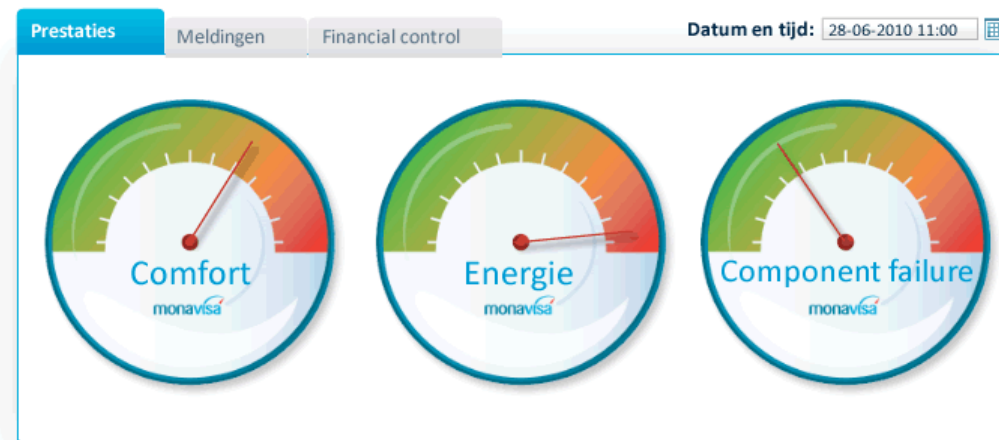
Langjarige contracten

Prestatiecontract

- Afsluiten prestatiecontract voor onderhoud, energiereductie en goed binnenklimaat
- Geïntegreerd prestatiecontract voor totale onderhoud en energiebeheer
- Beoordeling op KPI's (Kritische Prestatie Indicatoren)
 - Energiegebruik
 - Binnenklimaat
 - Onderhoud en beheer
- Monitoring KPI's

Prestatieborging

Project: The Outlook

Meerwaarde

Prestatiecontracten

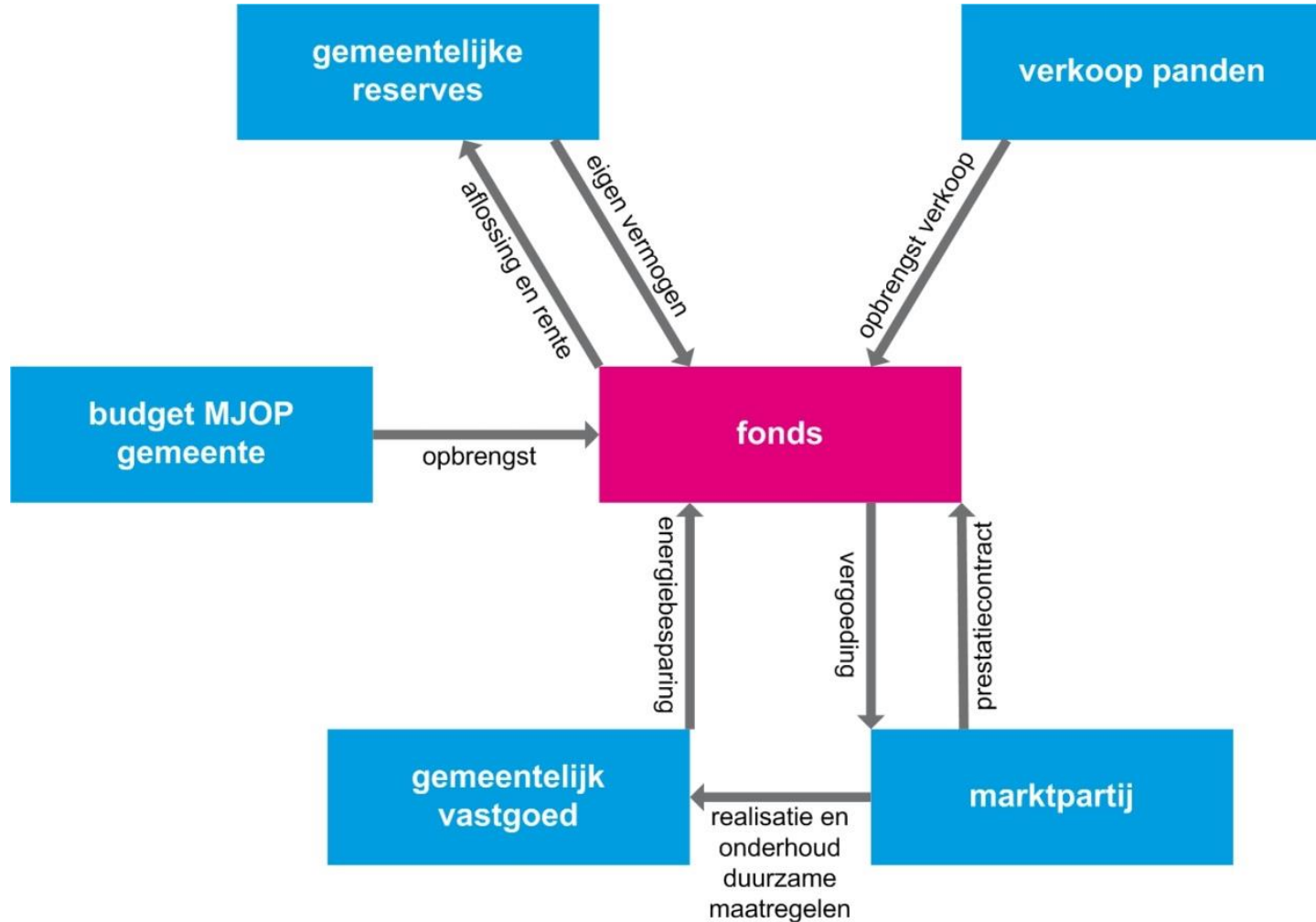
- Geen eindpunt bij oplevering
- Verantwoording en betrokkenheid na oplevering gaan door
- Component keuzes worden gemaakt uit het oogpunt van kosteneffectiviteit
- Kosten onderhoud langere tijd inzichtelijk
- Verhogen klimaatcomfort en/of verlagen aantal storingen
- Exploitatiekosten reductie

Door de juiste manier van aanbesteden, zijn forse kostenbesparingen op het onderhoud mogelijk.

Oplossingsrichting voorbeeld 1

Financiering en organisatie gemeente Wageningen

Voorbeeld 2

Energieneutraal verbetering binnenklimaat en energieprestatie scholen Amsterdam-Zuid

Vinger aan de pols houden!

Monitoring

DWa

- Gebouwniveau: bewaking KPI's
- Project- en beleidsniveau: Voortgang en effect projecten

Inzicht in effect van duurzame projecten

Enervisa Gebruikers Kaart Castricum Noord-Holland Nederland Beheer Mijn account Contact

Laatste nieuws

19-03-2014
Enervisa: nieuwe naam van de monitor

18-03-2014
Convenant of Mayors: specifieke rapportage

17-03-2014
Projectinvoer voor Noord-Hollandse Gemeenten

Ontwikkeld door DWA

DWA
DWA is een adviesbureau met ambitie. De ambitie om de kwaliteit van de werk-, productie- en woonomgeving te verhogen en gelijktijdig het energiegebruik en de milieudruk te verlagen. Enervisa is door DWA ontwikkeld.

Projectenmonitoring voor overheden en bedrijven

Wat gebeurt waar?

[Toon kaartweergave](#)

Beleid maken, uitvoeren en monitoren

DWA Energiestrategie
Welke ondersteuning heeft u nodig?

Wat kan ik met Enervisa?

- Overheid
- Bedrijf
- Particulier

Eén jaar gratis!

Partner
Duurzaam Gebouwd

Leden van Duurzaam Gebouwd kunnen een jaar gratis gebruik maken van Enervisa! Neem contact op met Gabriëlle Uitbeijerse (uitbeijerse@dwa.nl).

Over Enervisa

- [Wat is de Enervisa?](#)
- [Hoe werkt Enervisa?](#)
- [Voor wie is de Enervisa bestemd?](#)

Monitoring

Inzicht in effect projecten

Projecten

[Project toevoegen](#) | [Alle project exporteren naar CSV](#)

Zoek project:

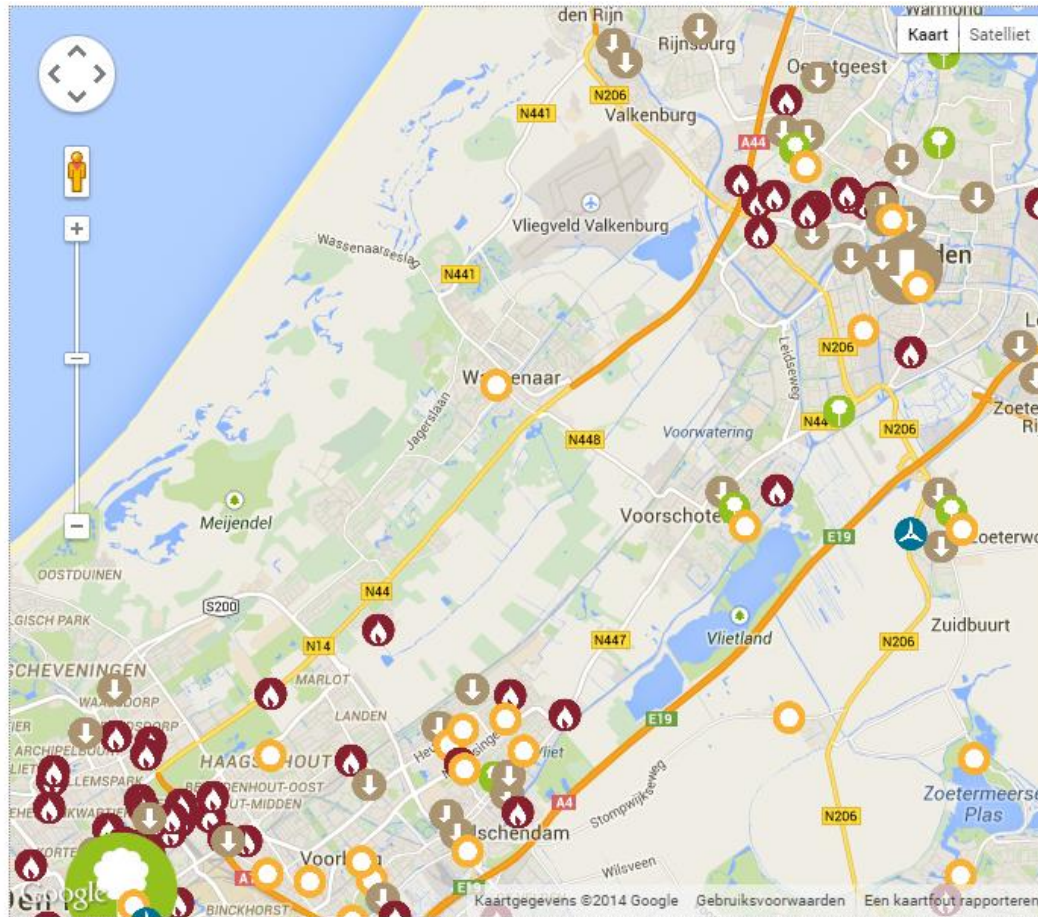
id	Projectnaam	Status	Gemeente	Startdatum reductie	CO ₂ -reductie (ton/jr)	Prim. energie (GJ/jr)
7384	BioWarmteCentrale Stadsverwarming Pumerend	In voorbereiding	Pumerend	2014-12-31	50.000	878.800
8553	Duurzaamheidscoach bedrijventerrein Baansteede	Operationeel	Pumerend	2013-12-02	0	0
8551	Duurzaamheidsleningen/-subsidies	Operationeel	Pumerend	2014-09-01	2.000	0
8547	Eigen energie-opwekking; bewonerscorporatie	In voorbereiding	Pumerend	2015-12-01	0	0
8554	Energiescans Baansteede-Oost, -West en De Koop	In voorbereiding	Pumerend	2014-04-01	0	0
8556	Plaatsen laadpalen voor elektrisch vervoer	Operationeel	Pumerend	2013-08-01	10	0
8549	Plaatsing windmolens	In voorbereiding	Pumerend	2016-06-01	10.900	168.000
351	Restwarmte industrieterrein de Baansteede Pumerend	Operationeel	Pumerend	2009-01-01	32.000	632.300
7170	Samen Zonne-Energie	Operationeel	Pumerend	2013-03-01	200	3.200
8555	Theater, aanbrengen groen dak	In voorbereiding	Pumerend	2014-12-01	0	0
8552	Website duurzaamheid	In voorbereiding	Pumerend	2014-07-03	0	0
8550	Zonnecentrale Baansteede-Noord	In voorbereiding	Pumerend	2015-01-01	5	81

← << pagina 1 van 1 >> > 30 ▼

regels 1 - 12 van 12

Zichtbaarheid

Communicatie over resultaten

- Mogelijkheid om kaart op te nemen op gemeentelijke website

Hans van der Heide
06 – 202 102 20
heide@dwa.nl

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Prestatieborging energiezuinig
gebouw

*Jaap Neeleman, adviseur prestatieborging bij DWA & Ton Hertog,
architect projectleider bouwkunde bij gemeente Koggenland*

Prestatieborging energiezuinig gebouw

*versterkt de positie van de
opdrachtgever*

Door: Ton Hertog (Gemeente Koggenland)
Jaap Neeleman (DWA)

Prestatieborging duurzaam en milieubewust bouwen

Jaap Neeleman van DWA en Ton Hertog van de gemeente Koggenland vertellen u hoe ze dat bij de brede school Ursem hebben aangepakt, wat de resultaten zijn en of het een toegevoegde waarde heeft.

Wat heb je als opdrachtgever nodig?

een helder en duidelijk proces

een eenduidig programma van eisen

meetbare uitgangspunten

borging van de beoogde resultaten

participanten die samen een team vormen

een bewijs van het behaalde resultaat

Hoe was dat bij de brede school?

vaststellen te volgen proces

gebruikers eigenaar van programma maken

twee paar ogen zien meer; DWA kijkt mee

controle bij selectie, VO, DO, Bestek

bewijs van resultaat is start volgende fase

controle bij uitvoering en eindproduct

bewijs van resultaat is start gebruiksfase

controle en bijsturing tijdens gebruik

Wat heeft het ons opgeleverd?

De brede school Ursem

Samen in een fris en energiezuinig gebouw

} Het verschil tussen kijken en zien.

DWa

Toetsmomenten

VO-,DO- en bestekcheck

- Voorbeeld

Bestek

12. Lucht/water warmtepomp is zeer summier omschreven. Het verwarmingsvermogen klopt niet met het opgegeven type. Koel en verwarmingsvermogens opgeven met de bijbehorende buitentemperaturen en COP's. Eventueel een prestatie garantie afspreken met de leverancier. [Email 25 juni: wordt verder aangevuld]
13. Energiemeters voor de opwekkers en afnemers zijn niet in het bestek opgenomen. [Email 25 juni: wordt nog opgenomen]
14. Op de plattegrond zijn twee CV ketels gesignaleerd, maar zijn niet opgegeven. [Email 25 juni: wordt nog aangevuld]
15. Rendement van het warmtewiel niet opgegeven. Rendement moet lager zijn dan buitentemperatuur dan 28 graden. [Email 25 juni: wordt nog aangevuld]
16. Hoe wordt de geleverde koel en verwarmingsenergie geïmplementeerd? [Email 25 juni: op basis van de plattegrond]

Uitvoeringscheck (bouwkundig)

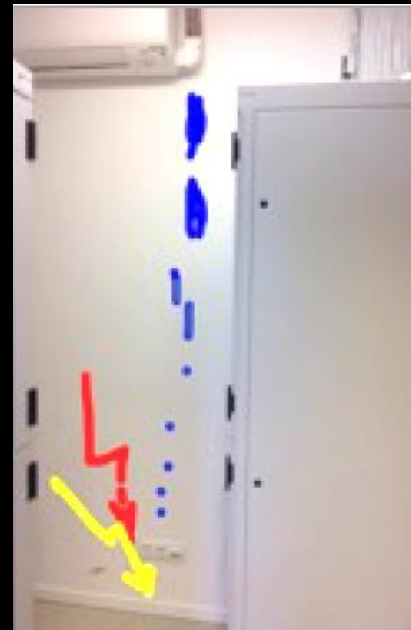
- Wat was goed

- Wat kan beter

Oplevercheck

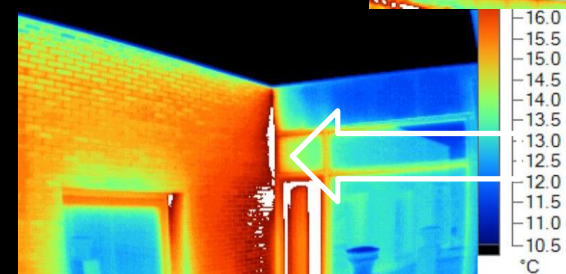
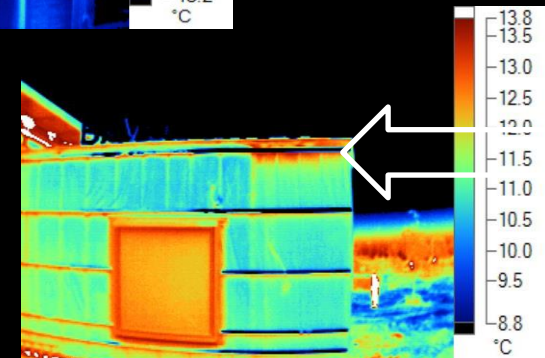

Metingen bij oplevercheck

- Luchtdichtheid
- Infrarood

Qv10 van 0,43 i.p.v.
0,625 dm³/s/m².
Dus 30% beter!!

EPN-opname (wettelijk verplicht)

Gebouwindeling	Zie par.	Ingevoerd in EPG-berekening	Geconstateerd na opname	Eenheid	Specificatie bewijsmateriaal	ΔEPC	
Oppervlakte PV	8.9.3	0	273	m ²	opname /PV-spec.	-0,183	
Type lichtregeling	8.9.4	vertrekschakeling	veegschakkeling+ daglichtschakkeling (langs de gevel)	n.v.t.	Dossier/bestek	-0,047	
Oppervlakte verlichtingszone	8.9.4	3206,9	2834,88	m2	EPC -berekening	-0,016	
EPC bouwaanvraag NEN 2916					0,663		
Qv10;kar	EPC herberekening referentie NEN 7120					0,840	-0,006
EPC herberekening NEN 7120					0,713		
Gebouwir	EPG (label) NEN 7120					A++	ΔEPC
LBK is v koelbat	Afwijking					-0,13	0,007
LBK is verwarmingbaterij	Afwijking in %					-15%	0,007
Rc-waarde vloer	8.8.2	6,5	5	m ² KW	Thermische schil	0,008	
luchtdebiet		7649	7870	l/s		0,010	
Ontwerpaanvoertemperatuur	8.9.1.1	<35 oC	35oC /45oC	oC	dossier/ bestek	0,018	
Rc-waarde dak	8.8.2	5	2,5	m ² KW	onvoldoende bewijs	0,023	
U-waarde	8.8.4	1,34	2,2	W/m ² *K	onvoldoende bewijs	0,051	

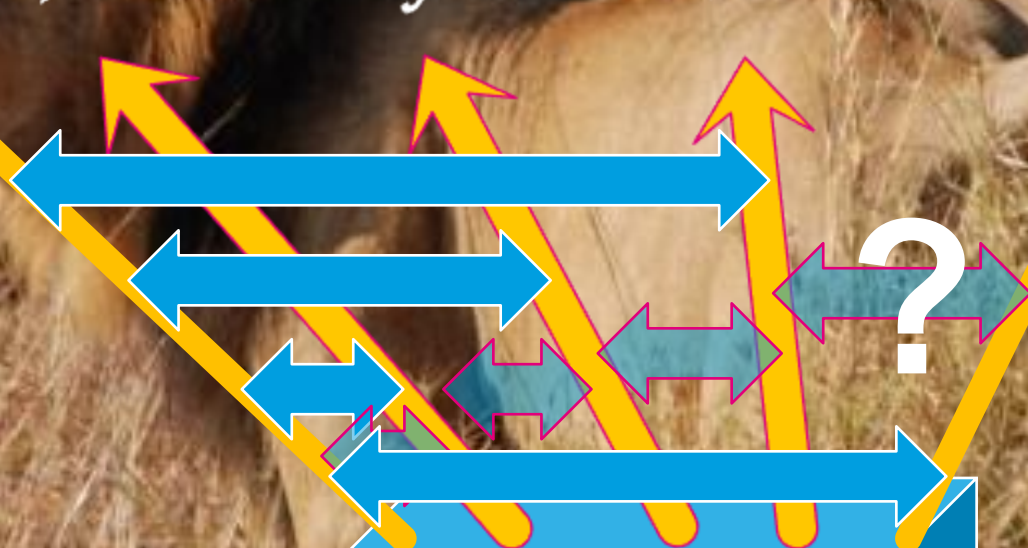
Dus 15% beter!!

Conclusie

- Ook professionals maken fouten
- Uitvoeringscontroles leveren betere kwaliteit op
- Integrale toetsing zorgt ervoor dat de opdrachtgever kan bijsturen

KopStaat

- KPI's:
- EPC
 - Luchtdichtheid en isolatiewaarden
 - Opleverpunten
 - Opwekkingsrendementen

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Duurzame renovatie in praktijk

Kees Schouten, bouwkundige bij provincie Noord-Holland

Duurzame renovatie provinciekantoor Noord-Holland

**Met passie, samenwerken en deskundigheid
naar een blijvend duurzaam provincie kantoor**

Provinciekantoor 2010

Provinciekantoor 2010;

- **1400 ambtenaren verspreid over de stad op diverse locaties.**
- **In niet duurzame kantoren met een traditionele werkwijze**
- **Gangen, kantoortjes, gesloten**
- **Somber, weinig inspirerend.**

Provinciekantoor 2015

Provinciekantoor 2015;

- **1400 ambtenaren gehuisvest in één modern kantoor ingericht op basis van het nieuwe werken.**
- **Open, transparant, flexibel en duurzaam**

Ambities politiek;

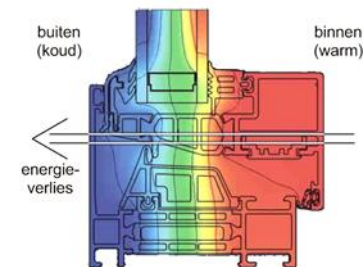
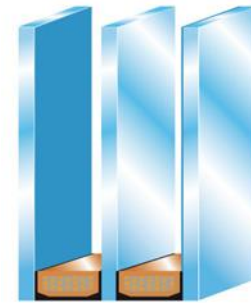

- **Wereldwijd > Kyoto**
 - **Europa > 20 % duurzame energie**
 - **Nederland > 6% minder broeikasgas**
 - **Provincie > Leven in een gezonde, schone en veilige omgeving.**
- Duurzame energie is een speerpunt**

"Met het streven naar een klimaatneutrale organisatie geven we het goede voorbeeld."

Van ambitie naar realisatie

- **Ambitie concreet maken**
- **Selectie partijen**
- **Ontwerpproces**
- **Realisatiefase**
- **Gebruiksfase**
- **Monitoring (NESK)**

Ambitie concreet maken;

- **Duurzaamheidsteam**
- **Wat zijn de wensen, eisen en mogelijkheden?**
- **Welk systeem (GPR-gebouw)**
- **Resultaat verwerkt in PvE**

Trias Energetica

Resultaat duurzaamheidsteam;

GPR score 8,7 gemiddeld;

▪ Energie (trias energetica)	GPR = 10,0
▪ Milieu (materiaal / afval)	GPR = 7,5
▪ Gezondheid	GPR = 9,0
▪ Gebruikskwaliteit (flexibiliteit)	GPR = 9,0
▪ Toekomstwaarde	GPR = 8,0

**Geen compenserende maatregelen
Geen " Windowdressing "**

Selectie partijen

Stel eisen op het gebied van visie op en betrokkenheid bij duurzaamheid aan alle deelnemende partijen.

(Architect, adviseurs, aannemers, leveranciers)

GESCHIKT

ONGESCHIKT

Ontwerpfase

- **Zorg ervoor dat duurzaamheid een voortdurend onderdeel van gesprek/overleg is, ook met de opdrachtgever.**
- **De waarderingen voor energie, milieu, gezondheid, gebruikskwaliteit, en toekomstwaarde gedurende het gehele ontwerpproces afwegen en toetsen aan de eisen.**
- **Op het onderwerp 'energie' wordt een '10' nagestreefd. Dit is het hoogst haalbare binnen GPR gebouw. (geen 10 ? onderbouwen)**

Duurzaamheidsmaatregelen

- Hoge isolatiegraad gevels en daken
- 3 laags glas
- Optimale daglichttoetreding door hoge ramen en lichtstroken.
- **WKO installatie monovalent (2 x 2 bronnen)**
- Mossedum daken
- Lage temperatuur systeem middels vloerverwarming en -koeling en klimaatplafond
- Hoogrendement warmteterugwinning
- **Individuele regeling op temperatuur**

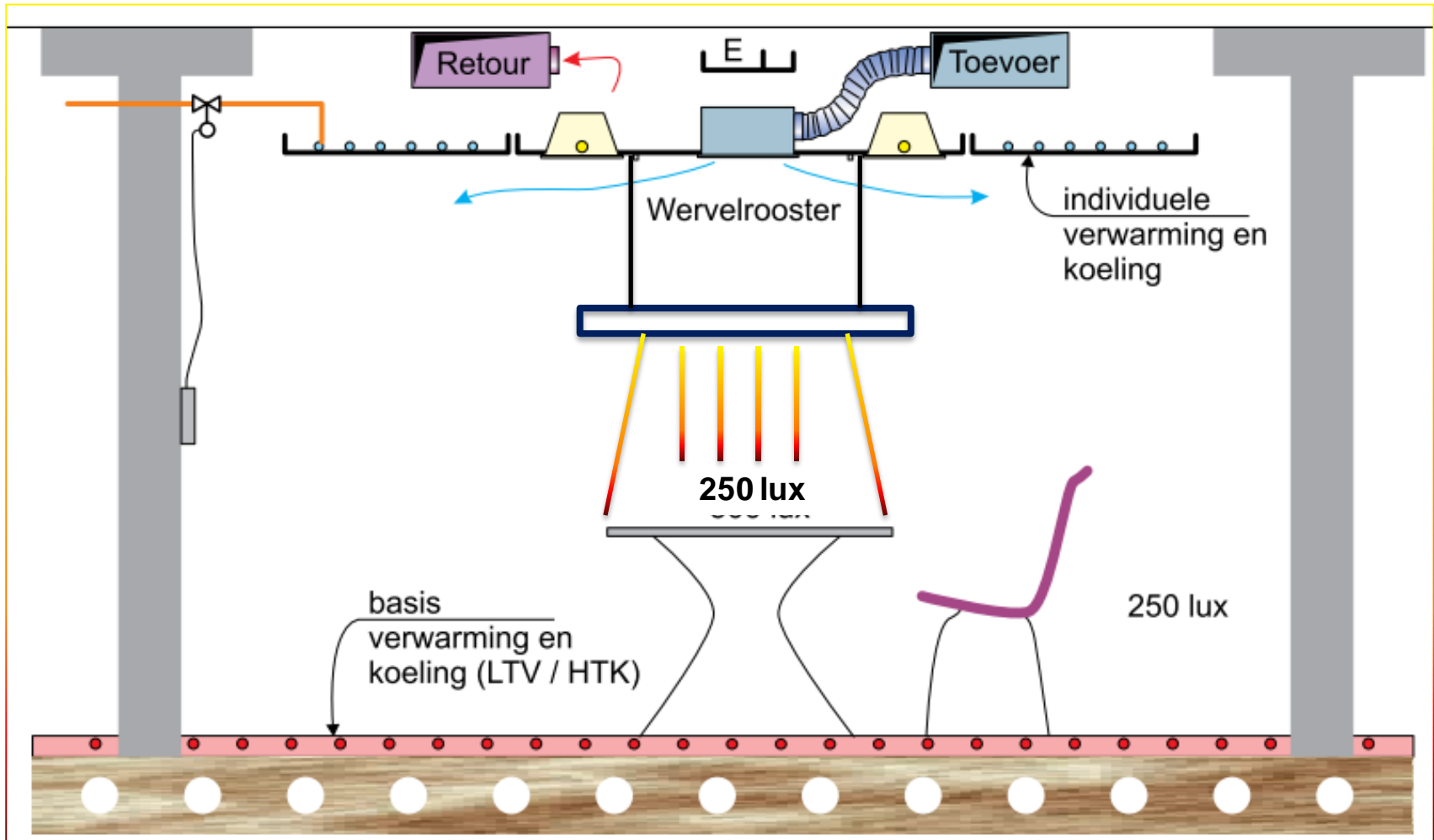

Duurzaamheidsmaatregelen

- **Te openen ramen**
- Verlichting daglicht / aanwezigheid geregeld
- Opvang regenwater – gebruik voor planten buiten
- CO2 geregelde ventilatie
- Volumestroombeperkers op kranen
- Waterbesparende toiletten / urinoirs
- **Toepassing van LED-verlichting als basis verlichting**
- Toepassing FSC hout met COC certificaat
- Bamboe en rubberwood voor betimmeringen, vloeren en meubels.
- Zonwering + lichtwering
- LED beeldschermen

Klimaat ; Comfortabel, regelbaar

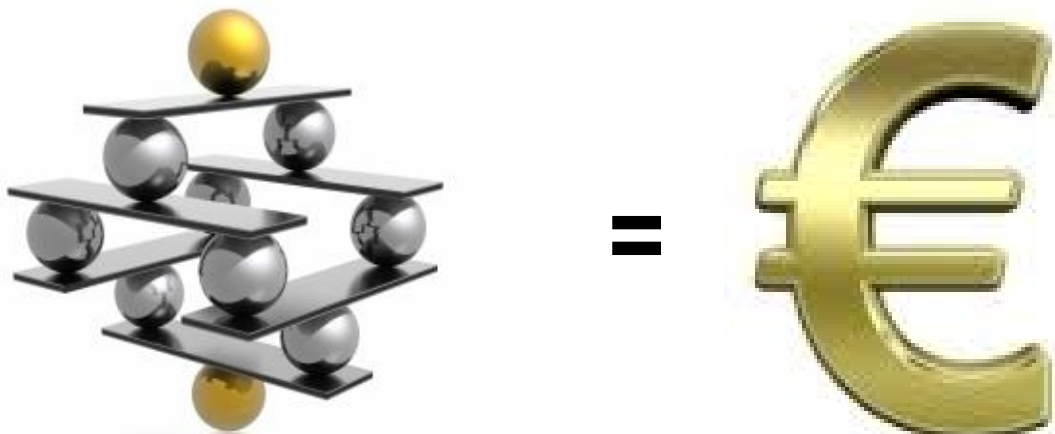
Realisatiefase

- **Adviseur duurzaamheid is opgenomen in het uitvoeringsteam.**
- **Adviseert over verbeterpunten in uitvoeringsfase**
- **Check cruciale details.**

- **Bewustwording bouwpersoneel**
- **Opstellen uitvoeringsprotocollen**
- **Blijf ontwikkelen en zoeken naar betere oplossingen (LED verlichting)**

Gebruiksfase

- **Regel het onderhoud goed**
- **Beloon de onderhoudspartij voor bijvoorbeeld optimale balans in WKO installatie (KPI met bonus/malus)**
- **Motiveer / Stimuleer medewerkers**

Monitoring

- **Om de installaties te kunnen optimaliseren; Veel meten en monitoren om o.a. verbruik en instellingen te beoordelen en zonodig bij te stellen.**

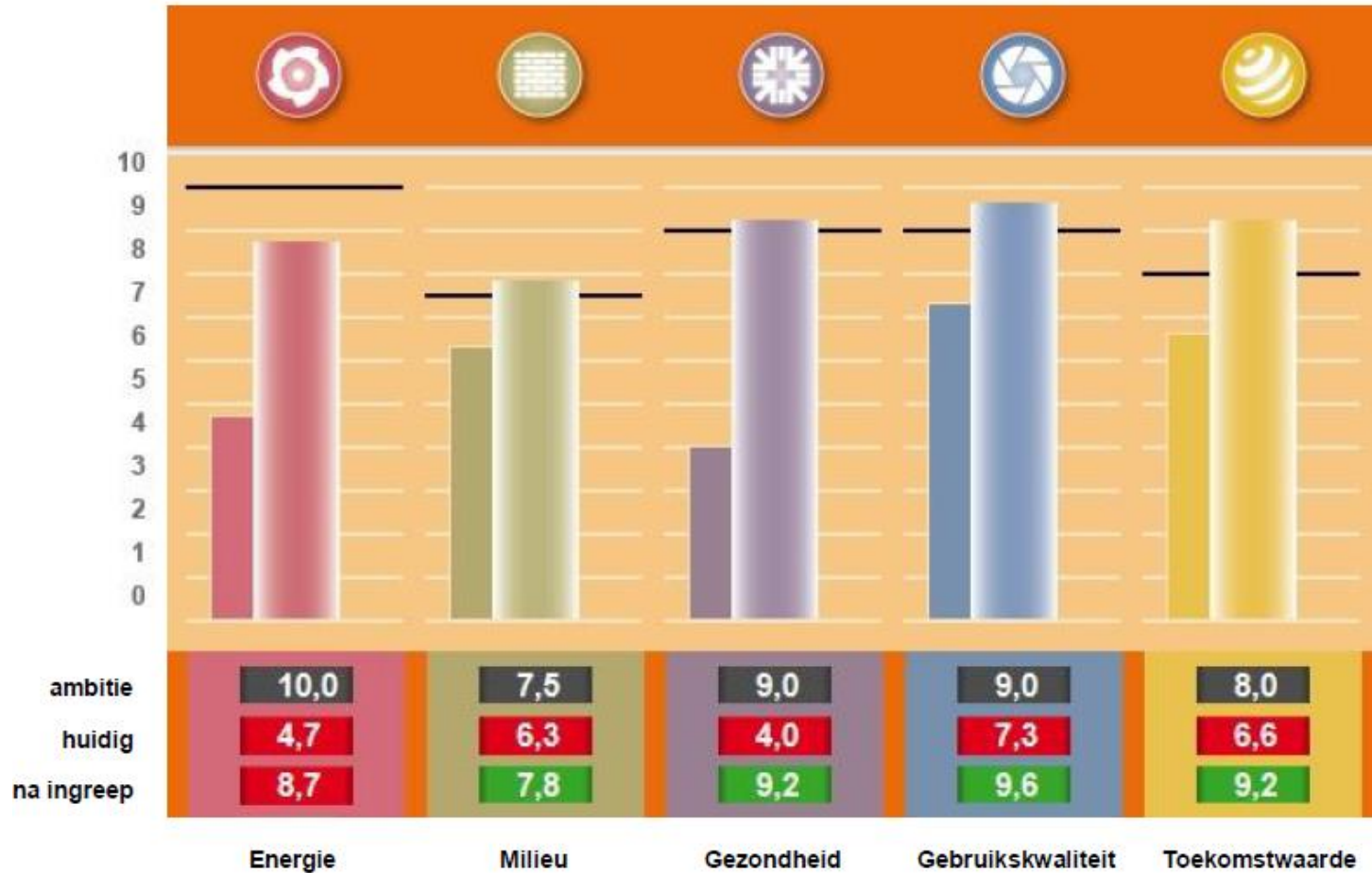
Resultaten

- **70 % energiebesparing (€ 200.000,-/jaar)**
- **985 ton/ jaar minder Co2 uitstoot.**
- **GPR score 8,9 (eis 8,7) (nu gecertificeerd!)**
- **Energielabel van G naar A++**
- **UKP-NESK subsidie (€ 500.000,-)**
- **Meest duurzame renovatiekantoor**

- **Geen zonnepanelen?!**

Resultaten

Borging ambities

- **Duidelijke opdracht. (ook politiek GS + PS)**
- **Extra aandacht bij selectie partijen zowel in ontwerp, advies als in uitvoering.**
- **Terug werken vanaf maximaal haalbare score (GPR)**
- **Langdurig dezelfde bezetting projectteams. (collectief geheugen)**
- **Duurzaamheids inspecties tijdens uitvoering.**

De menselijke factor!

- **Zorg voor goede sfeer in de projectteams**
- **Respect voor elkaars mening en de omgeving**
- **Flexibiliteit**
- **Passie**
- **Gedrevenheid**
- **Deskundigheid**

En hoe is het nu?

Klanttevredenheid;

Vergaderconcept;

Cultuur;

Succes;

Toch PV !

Hoeveelheid;
Vermogen;
Opbrengst;
Co2 besparing;

212 stuks, 345 m²
250 Wp,
47700 Kwh/jaar
27 ton

Reacties gebruikers;

awel, niemand dwingt ons tot
thuiswerken nietwaar? We
hebben een prachtig gebouw
van alle (arbo)gemakken
voorzien!

Reactie;

Wat een prachtig gebouw! Wat een schitterende werkplekken
en overlegplekken! Wat een ruimte, licht en luxe! Wat
geweldig dat (bijna) alles het gewoon doet!

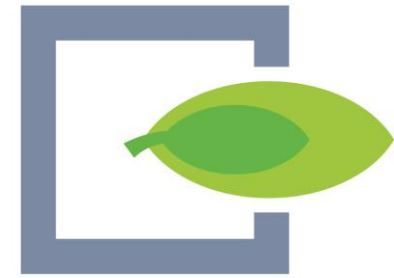
Ik voel mij erg verwend.

"Wie weet er een goede reden
om thuis te gaan werken?"

Bedankt voor uw aandacht

Duurzaam Gebouwd
Op Locatie

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Bedankt voor uw deelname!

En graag tot ziens op DuurzaamGebouwd.nl

Mede mogelijk gemaakt door:

